

Sveriges Arkitekters
**program för
arkitektur-
forskning**

Innehåll

Inledning.....	1
Vad är arkitekturforskning?.....	1
Arkitekturforskning under omprövning.....	2
Arkitekturforskningens nuläge.....	4
Sveriges Arkitekters syn.....	6
Utgångspunkter	
Grundforskning för arkitektur och samhällsbyggnad	
Tillämpad forskning för arkitektur och samhällsbyggnad	
Tillgängliggörande	
Några angelägna forskningsfrågor	
Forskarnas arbetsvillkor	
Sammanfattning.....	11

Inledning

Sveriges Arkitekters utbildnings- och forskningsutskott har på styrelsens uppdrag utarbetat detta program för förbundets arbete med arkitekturforskningens frågor och behov. Programmet antogs av styrelsen vid sammanträde den 25 januari 2008.

Arkitekturforskningen har under 2000-talet haft en negativ utveckling. De utvärderingar som gjorts av arkitekturforskningen under de senaste åren ger en oroande bild av situationen: åldrande forskare, små möjligheter till forskning efter doktorexamen och ett ämne som hamnat i kläm mellan natur- och samhällsvetenskaperna i den nuvarande forskningsrådsorganisationen. Och som en konsekvens av detta även en försämrad ställning i högskolornas interna resurstilldelning. Sveriges Arkitekter anser att det behövs en samordnad statlig insats för att stärka och utveckla arkitekturforskningen och dess roll inom samhällsbyggandets innovationssystem.

Vad är arkitekturforskning?

Arkitektur är ett forskningsämne som utgår från en helhetssyn på den byggda miljön. Arkitekturforskningens frågor kring samband mellan den medvetet formade fysiska miljön, samhället och människan, är en grundläggande förutsättning för samhällsbyggandets utveckling och en attraktiv och företagsam livsmiljö för medborgarna. Det är också en viktig förutsättning för ett långsiktigt hållbart samhällsbyggande som är internationellt konkurrenskraftigt och förebildligt.

Begreppet arkitektur används här som samlande beteckning för arkitektur, landskapsarkitektur, inredningsarkitektur och stadsbyggnad. Det gränsar mot byggande, anläggning, produktdesign och samhällsplanering, men kan avgränsas genom sitt fokus på planering och gestaltning av den fysiska miljön och dess rumsliga förhållanden utifrån en avvägning av formmässiga, funktionella och tekniska krav och önskemål.

Här används begreppet inte i överförd bemärkelse för att beteckna någon form av struktur eller konfiguration som till exempel i ”programarkitektur” inom databranschen, men denna möjlighet speglar ämnets relevans för vetenskapen i allmänhet.

Med arkitekturforskning avses här både forskning om det materiella och det immateriella resultatet av arkitektens arbete ur ett historiskt, samtida och framtida perspektiv. Det avser vidare den process inom vilken arkitektarbetet sker. Dessutom avses en forskning som bedrivs med hjälp av arkitektens egen arbetsmetod, både avseende förändringar av den fysiska miljön och inom andra ämnesområden som till exempel IT. Denna inriktning kan under vissa förutsättningar även jämföras med konstnärligt utvecklingsarbete.

Med arkitektmetoden avses framförallt arkitektens sätt att hitta en lämplig förändring i den fysiska miljön genom att simulera olika tänkbara lösningar, ofta i virtuella tredimensionella modeller i olika skalor, mot vilka uppgiften kan prövas. Detta kallas ofta för att ”skissa”. Till metoden hör att lösa uppgiften i ett antal steg och jämförelser mellan helheten och de olika delarna, mot en stegvis ökande grad av konkretion och samordning.

Både för forskning om det arkitektoniska resultatet och processen dit krävs lån

av forskningsmetoder eller forskarinsatser från andra vetenskaper. Det är en tvärvetenskaplig forskning. Dessutom förutsätter den medverkan från aktörerna och intressenterna i samhället för att ge resultat. I den meningen är den även transdisciplinär.

Arkitekturforskning förutsätter samtidigt en omfattande erfarenhet av och medvetenhet om den byggda miljöns planering och gestaltning, något som framförallt arkitekter genom sin utbildning och sin yrkesverksamhet besitter. Därför är det vanligare att arkitekter lånar metoder från andra vetenskaper för att forska inom ämnet, än att andra discipliner forskar om arkitektur. Det är en praktisk, men inte oproblematiserad ordning, eftersom det leder till att arkitekturforskare i princip måste bygga vidare på sin redan långa grundutbildning med ytterligare en grundläggande utbildning i allmän forskningsmetodik och vetenskapsteori. Tiden fram till doktorsexamen tenderar därför att bli lång inom ämnesområdet.

Forskning med arkitektmetoden sker företrädesvis inom arkitekturämnet, men kan även ske inom andra ämnen. På grund av metodens komplexitet förutsätter detta som regel att arkitekter samverkar med andra forskare, men givetvis förekommer det också att forskare från andra vetenskaper tillämpar arkitektliknande metoder i sin forskning.

Arkitekturforskning under omprövning

Arkitekturforskningens nytta är under ständig diskussion. Den bedöms främst utifrån sin relevans för praktiken, men dess samhällsbetydelse framhålls också ofta. Dess vetenskapliga relevans har stor betydelse för kvalitetsbedömning och medelstildelning inom det akademiska systemet. Arkitekturforskningens relevans för utbildningen diskuteras ofta på utbildningarna. Det handlar då framförallt om att arkitekturforskningen ska svara på de frågor om arkitektur som ställs i utbildningarna, men indirekt också om att alltför lite kraft ägnas åt läromedelsproduktion och pedagogiskt utvecklingsarbete. Alla dessa olika krav på relevans speglar arkitekturforskningens grundläggande betydelse för både vetenskap, utbildning, praktik och samhällsbyggnad.

Akademikernas centralorganisation SACO bekräftar i sin beskrivning av forskningens ställning i Sverige att arkitekturforskningen delar denna situation med forskningen i allmänhet. Men SACO framhåller framförallt forskningens betydelse för att upprätthålla en hög kvalitet på utbildningssystemet. När det gäller forskningens betydelse för samhället pekar SACO på att forskningens resultat varken är entydigt avläsbara eller omedelbart tillämpbara. Istället betonas att de ger olika typer av följd effekter (spin off) som leder till utveckling.

Till detta kan tillfogas att ledtiderna från vetenskaplig upptäckt till tillämpning i samhället historiskt sett varit långa. Ofta mer än 30 år. Detta gäller även arkitekternas och samhällsbyggnadssektorns förmåga att ta till sig formmässiga, tekniska eller sociala upptäckter, liksom nya metoder och tekniker för sitt arbetssätt. Den tid det tagit innan arkitekterna fullt ut tagit till sig informationsteknikens möjligheter är bara ett exempel. Här talar vi snart om 30 år. Andra exempel är tillgänglighet och energibesparing. De långa ledtiderna mellan de vetenskapliga upptäckterna, de praktiska upptäckterna (upppfinningarna) och tillämpningen leder samtidigt till att den som investerar i forskning inte själv kan räkna med att skörda frukterna. Det är i praktiken bara samhället som har tillräckliga resurser att ta det långsiktiga ansvar som krävs för att utveckla ett innovationssystem.

Samhällsbyggnadssektorn betraktad som innovationssystem uppvisar flera tydliga brister. Till dem hör framförallt en bristande samordning mellan de forskningssatsningar som görs av de olika aktörerna. Arkitekturfrågorna lyser också ofta med sin frånvaro när de andra aktörerna formulerar sina kunskapsbehov. Men också en bristande insikt bland aktörerna om de grundläggande metodologiska och teoretiska förutsättningarna för forskning inom området. Slutligen har sektorn svårt att mobilisera de strategiska resurser som krävs för gemensamma satsningar.

SACO betonar att forskningen som system betraktat bygger på ett ständigt ifrågasättande av etablerade sanningar och synsättet att vetenskaplig kunskap alltid är provisorisk. SACO trycker på att detta är problematiskt ur kommunikationssynpunkt, eftersom dagens media kräver tvärsäkra och slagkraftiga budskap. Forskningens resonerande och nyanserade förklaringar slår inte igenom mediabruset och når inte sin publik. När politiken allt oftare avgörs, eller åtminstone initieras på grund av sitt mediala genomslag, blir detta en svaghet. Men lika mycket handlar det nog om att vetenskapens budskap ofta hotar etablerade sanningar och därför upplevs som obekväma och svåra att ta till sig.

I den parlamentariska utredningen *Forskning 2000* formuleras detta som att ”det ständiga ifrågasättandet av känd kunskap gör forskningen till en i grunden fri och öppen process... I forskarsamhället utövas demokratin inte genom rösträkning utan genom argumentens övertygelsekraft. Det är en demokrati där inte minst de unga forskarna uppmuntras att ifrågasätta, i medvetande om att det i forskningens värld inte finns några eviga sanningar.” SACO framhåller därför betydelsen av att forskningspolitiken stimulerar forskarnas nyfikenhet, och ger effektiva förutsättningar att utveckla nya teorier och lösa nya problem. SACO menar att detta bäst sker på universitet- och högskolor tillsammans med utbildningen och att grundforskningen måste prioriteras: ”Den fria (autonoma) grundforskningen vid universitet och högskolor är basen för tillämpad forskning och utvecklingsarbete som leder till nya produkter och tillämpningar.”

SACO betonar att detta förutsätter att universitet och högskolor ges tillräckliga egna resurser (fakultetsmedel) som kan balansera den centraliserade finansieringen via forskningsråden. SACO vill även slå vakt om den tillämpade forskningen så att industrin kan utvecklas med nya produkter, processer och system.

En viktig utgångspunkt för SACO och dess medlemsförbund är samtidigt att skapa bättre arbetsvillkor för doktoranderna och ökade karriärmöjligheter med så kallade post-doc-tjänster, det vill säga tjänster som ägnas helt åt forskningsarbete efter doktorsexamen.

Dagens system med krav på full finansiering vid antagning till en doktorsutbildning har lett till att många forskarstuderande får leva en skuggtillvaro på tillfälliga stipendier som varken ger rätt till föräldraledighet, semester eller pensionssparande. De centrala forskningsråden, som finansierar merparten av all forskning, vill samtidigt inte vara med och betala för ren forskarutbildning, vilket leder till att institutionerna får använda fakultetsmedel för att finansiera utbildning av de forskarstudenter de tror på. För de andra gäller det att hanka sig fram på stipendier och deltidsarbete till dess att avhandlingen mognat så pass att någon institution vågar släppa fram den. Det vill säga att de säkert vet att arbetet kommer att avslutas, så att de kan inkassera det statliga stöd som då utfaller.

När sedan de disputerade forskarna ska börja tillämpa sin nyvunna kompetens erbjuds få tillfällen. Det saknas i hög utsträckning forskartjänster och näringslivet har få tjänster att erbjuda. Många blir lärare och en del egna konsulter som så småningom kan formulera attraktiva tjänster på marknaden.

Dessa förhållanden gäller till stor del även inom samhällsbyggnadsområdet och arkitekturforskningen i synnerhet.

Sedan bildandet av Formas i början av 2000-talet har arkitekturforskningens nya förutsättningar diskuterats. Ämnesföreträdare har pekat på ökande problem med finansieringen av doktorander och forskningsprojekt. I Sveriges Arkitekters arbete med att stärka arkitektutbildningarnas finansiering har det blivit tydligt att utbildningens ekonomi inte kan ses isolerad från forskningens finansiering. Formas har tillsist själva gjort en bred utvärdering av arkitekturforskningen, som utmynnar i en rekommendation till regeringen att formulera en nationell strategi för arkitekturforskning. Den ackompanjeras av en fördjupad undersökning av den konstnärliga arkitekturforskningen utförd av Vetenskapsrådet som pekar mot att arkitekternas egen arbetsmetod är på väg att vinna en viss legitimitet som forskningsmetod. Vetenskapsrådet har även givit stöd till en del teoretiska undersökningar inom arkitekturområdet, liksom konstnärliga utvecklingsprojekt. Nutek, Vinnova och Mistra har inte visat något aktivt engagemang för arkitekturfrågorna, men förekommer givetvis på marginalen i en del projekt.

Men framförallt har arkitekturforskningens behov inte setts utifrån hela samhällsbyggnadssektorns situation. Detta kan vara en bakgrund till att KK-stiftelsen har bestämt sig för att göra en långsiktig satsning på hållbart samhällsbyggande och bett samhällsbyggandets aktörer att formulera ett gemensamt program. En av de viktigaste finansiärerna av tillämpad forskning inom arkitektur och samhällsbyggnadsområdet under senare år har överraskande nog varit Vägverket. Men i grunden stämmer detta med den ansvarsfördelning som den nuvarande forskningspolitiken utgår från. Nämligen att de statliga myndigheterna ska ta ansvar för forskningen om sina sektorsfrågor.

Den statliga byggsamordnaren visade under sin korta existens också ett visst intresse för forskningens betydelse för samhällsbyggnadssektorns utveckling och har framförallt lyft fram frågor kring så kallade "tidiga skeden". Detta har bland annat resulterat i att BIC gjort en särskild utlysning av forskningsstöd som handlar om tidiga skeden i början av 2008. Förutsättningen för BIC-stöd är att projektet samfinansieras av näringslivet till 50% och att huvudmannen finns på universitet eller högskola och är disputerad. I viss utsträckning kommer arkitekturforskningen att beröras av detta, men oklart till hur stor del.

Detta är i korthet startfältet inför regeringens forskningsproposition som ska läggas fram för riksdagen hösten 2008.

Mot denna bakgrund har Sveriges Arkitekter all anledning att formulera arkitekternas syn på arkitekturforskningen och att agera för att arkitekturforskningens frågor och behov lyfts fram i forskningspropositionen.

Arkitekturforskningens nuläge

Arkitekturforskningens situation kan beskrivas utifrån en genomgång av dess interna styrkor och svagheter liksom dess externa hot och möjligheter:

Den svenska arkitekturforskningens inre **styrkor**:

- Den har en viss vetenskaplig legitimitet tack vare den stora mängd empiriska studier och teoretiska ansatser som framkom under dess första tid;

- Den har en stark koppling mellan forskning, yrkesliv och samhälle vid en europeisk och internationell jämförelse;
- Det finns många studerande inom området som är intresserade av forskning och innovation samt
- Det finns en lång tradition av populärvetenskaplig framställning och forskningskommunikation genom utställningar och seminarier.

Den svenska arkitekturforskningens inre **svagheter**:

- Den har en oklar ställning och roll i arkitektutbildningen;
- Den får svagt stöd och lite förståelse från de yrkesverksamma arkitekterna;
- Det görs få publiceringar i vetenskapliga tidskrifter;
- Få forskningsresultat publiceras på engelska;
- Det finns få aktiva forskare i medelålder som kan ta över i kommande generationsväxling;
- Det finns få karriärmöjligheter efter doktorsexamen;
- Det är svårt att finansiera doktorandtjänster;
- Få arkitektföretag satsar på egen kunskapsutveckling;
- Det finns ingen arena för nätverksbyggande mellan aktörer och intressenter;
- Ämnet har en relativt kort historia som vetenskapligt forskningsämne samt Forskningsmiljöerna är små och med många olika inriktningar.

Externa **hot** mot svensk arkitekturforskning:

- Ingen tar ansvar för finansiering av doktorandutbildning;
- Finansiärerna är inte bekanta med eller intresserade av arkitekturforskningens frågor;
- Kraven på vetenskaplig publicering som grund för tilldelning av fakultetsmedel stiger;
- Resurserna för arkiv- och biblioteksfunktioner krymper och tillgängligheten för äldre forskning är låg samt
- Alltför få ansökningar om forskningsanslag uppfyller finansiärernas kvalitetskrav.

Externa **möjligheter** för svensk arkitekturforskning:

- Staten tar ansvar för första studieåret på doktorsnivå om övrig finansiering är ordnad till exempel genom en ny studiemedelsform;
- Universitet- och högskolor ges större egna fakultetsmedel för finansiering av grundforskning och forskningens basorganisation;
- Definitionen av intressenterna vidgas till att omfatta hela samhällsbyggandet;
- Andra discipliner uppmuntras att forska om arkitektur tillsammans med arkitekturforskare;
- Arkitektmetoden används inom andra forskningsområden;
- Konstnärlig arkitekturforskning får särskilda resurser;
- Arkitektföretagen skaffar sig ökade resurser för kunskapsutveckling;
- Staten gör en riktad satsning mot arkitekturforskningens typiska frågor;
- Populärvetenskapliga framställningar i facktidskrifter, utställningar och medverkan i seminarier med intressenter blir akademiskt meriterande;
- Arkitekturforskningens betydelse för samhällsbyggnadssektorns innovationssystem lyfts fram och vinner gehör samt
- Arkitektutbildningen ges även en forskningsförberedande inriktning.

De flesta av dessa iakttagelser återfinns i Formas utvärdering av arkitekturforskningen.

Sveriges Arkitekters syn

Enligt Sveriges Arkitekters verksamhetsprogram 2007-2008 ska förbundet ”genom engagemang i frågor rörande arkitekters grund- och efterutbildning samt forskning verka för bästa möjliga förutsättningar för inhämtning, underhåll och utveckling av arkitekters kunskaper.”

Vidare ska förbundet ”långsiktigt samordna och ta initiativ till utvecklingsarbete och forskning inom medlemmarnas kunskaps- och verksamhetsområden samt stödja samverkan och utbyte mellan forskning och praktik.”

I Sveriges Arkitekters utbildningspolicy från 2004 uttrycks också forskningens betydelse både för arkitekternas grund- och vidareutbildning. Här betonas även betydelsen av att forskarutbildningens former underlättar en samverkan mellan akademi och yrkesutövning. Policyn följer också SACOs och den svenska linjen att forskning och utbildning ska hållas samman och bedrivas i gemensamma institutioner inom högskola och universitet.

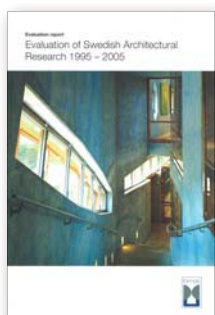
Med stöd i denna fördjupade analys av arkitekturforskningens frågor och behov rekommenderar UFU att Sveriges Arkitekters styrelse förtydligar verksamhetsprogrammet vad avser förbundets engagemang i arkitekturforskningens frågor och behov med följande ställningstaganden:

Utgångspunkter

Sveriges Arkitekter vill verka för att skapa rättvisa och ekonomiskt rimliga förutsättningar för arkitekturforskningens externa och interna finansiering. En viktig utgångspunkt är att arkitekturforskning vid sidan om grundforskning om centrala frågor inom ämnet, även omfattar en praktisknära tillämpad forskning samt konstnärligt och pedagogiskt utvecklingsarbete.

Sveriges Arkitekters syn tar samtidigt sin utgångspunkt i att samhället och samhällsbyggandet har en långsiktigt motiverad nytta av en nyfikenhetsdriven grundforskning samt en behovsstyrd tillämpad forskning i arkitektur. Arkitekturforskning är en strategisk resurs lika mycket för arkitekterna, som för samhällsbyggandets övriga aktörer och intressenter, liksom samhället överhuvudtaget. Den har en stor potential att vara en drivande kraft i samhällsbyggnadssektorns innovationssystem. Den stärker det offentliga samtalet om arkitektur och samhällsbyggnad.

Den kunskap om den gemensamma byggda miljöns planering, gestaltning och kvalitet som arkitekturforskningen ger är en angelägenhet både för enskilda medborgare, samhället och producentleden. Men det är bara samhället, genom staten, som förmår ta det långsiktiga ansvar som krävs för att utveckla samhällsbyggnadssektorns innovationssystem så att även arkitekturfrågorna tas upp. Den offentliga sektorn har också, som en stor beställare av samhällsbyggnadens tjänster och produkter, ett eget intresse av oberoende kunskap

Formas utvärdering av arkitekturforskning från 1995-2005

om dess produktionsförhållanden och kvalitet. Något som också slås fast i det av riksdagen antagna handlingsprogrammet för arkitektur, formgivning och design – Framtidsformer: ”Offentligt och offentligt stött byggande, inredande och upphandling, ska bli förebildligt i sina kvalitetskrav.”

Sveriges Arkitekter ser som sin uppgift att medverka till att arkitektbranschens och samhällsbyggandets forskningsorgan, aktörer och intressenter, kan samlas och formulera gemensamma frågor både för grundforskning och tillämpad forskning inom arkitektur och samhällsbyggnad.

Grundforskning för arkitektur och samhällsbyggnad

En fri, kritisk och öppen grundforskning på högskolor och universitet är en förutsättning för arkitekturens och samhällsbyggandets utveckling liksom för utbildningens kvalitet. Dess existens förutsätter att universitet och högskolor ges tillräckliga egna resurser för att kunna finansiera en långsiktigt motiverad och oberoende forskning om grundläggande frågor inom arkitektur- och samhällsbyggnadsområdet. Men den måste också följas upp av universitet och högskolor.

Sveriges Arkitekter vill särskilt lyfta fram arkitekturforskningens möjligheter att utifrån en helhetssyn på den byggda miljön och dess långsiktiga hållbarhet:

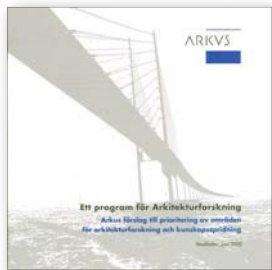
- Utveckla principiella utformningar av angelägna byggnadsuppgifter;
- Ge en fördjupad analys av den byggda miljöns specifika bidrag till människors levnadsförhållanden och livskvalitet;
- Öka förståelsen för orsak och verkan i den byggda miljön och de processer som formar den;
- Utveckla metoder och modeller för utvärdering och kvalitetsstyrning av byggandet;
- Spegla den byggda miljöns betydelse för samhällspolitiskt angelägna frågor;
- Utveckla nya arkitektoniska formspråk och konstnärliga idéer som svarar mot vår tids förutsättningar och värderingar;
- Utveckla samhällsbyggnadssektorns processer utifrån ett kvalitetsperspektiv samt
- Utveckla en generell forskningsmetodik som även kan tillämpas inom andra forskningsområden.

Indirekt leder också en satsning på en fri och oberoende arkitekturforskning till att aktörerna i samhällsbyggandet får bättre tillgång till strategisk kompetens. Arkitekturforskarkompetens behövs inte minst i arkitektföretagens verksamhetsutveckling. Den behövs även i rådgivande funktioner i hela samhällsbyggandet: inom statliga verk och myndigheter, i branschorganisationer och överlag inom de företag som är verksamma inom samhällsbyggandet.

En satsning på den fria akademiska arkitekturforskningen skapar dessutom bättre förutsättningar för lärarnas kompetensutveckling och kunskapsförmedling i utbildningen av framtidens arkitekter.

Utvärdering av arkitekturforskning med betydelse för konst och gestaltning. En inventering och kommentarer av Chalmers tekniska högskola på uppdrag av Riksbankens jubileumsfond 1998.

Förslag till program för arkitekturforskning från arkitekternas forskningsstiftelse Arkus 2000.

Tillämpad forskning för arkitektur och samhällsbyggnad

Sveriges Arkitekter vill betona betydelsen av den behovsstyrda tillämpade forskningen. Det är en forskning som i första hand bör drivas och initieras av intressenterna: främst arkitekt-, teknikkonsult-, fastighets-, entreprenad- och materialföretagen, statliga myndigheter och verk samt kommunerna. Men splittringen på många led, liksom en branschstruktur med många små företag, försvårar formulering och finansiering av gemensamma angelägna utvecklings- och innovationsfrågor. Samhällsbyggnadssektorn präglas också av en lång tradition av statlig styrning och en ovana vid att ta ansvar för sin kunskapsförsörjning och sitt utvecklingsarbete. Därför behövs forskningsförmedlande organisationer som BIC och Arkus. Samtidigt måste de akademiska forskningsmiljöerna stimuleras att medverka i detta utvecklingsarbete för att upprätthålla forskningens nivå, kvalitet och tillgänglighet. Den samfinansiering av tillämpad forskning som Formas tagit fram för BIC och Formas bör även vidgas till att omfatta arkitekternas forskningsstiftelse Arkus, men med större utrymme för företagens initiativ och egna medverkan i forskningsarbetet.

Även om samhällsbyggnadssektorns aktörer har ett eget intresse i den behovsstyrda tillämpade forskningen, behöver samhället medverka till denna forskning genom delfinansiering. Först då kan incitament för aktörernas samverkan kring angelägna gemensamma frågor upprätthållas, forskningsresultaten hållas tillgängliga för hela sektorn och forskningens vetenskapliga nivå säkerställas.

Samhällets ansvar för samhällsbyggnadssektorns utveckling handlar också om att upprätthålla balansen mellan sektorns olika aktörer. Utifrån en enkel intressentanalys kan de indelas i medborgare, samhälle och producenter. Näringslivet ligger någonstans mellan medborgarna och samhället. Vissa aktörer rör sig över dessa gränser, som till exempel finansiärer och konsulter, men i varje enskilt projekt sker alltid någon form av avvägning mellan dessa tre huvudintressen.

Det intresse som i första hand behöver stöd av samhällsinstitutionerna är medborgarnas. Här måste samhället och staten utgöra en motvikt och värna en god konkurrens och tydliga spelregler för de producerande aktörerna, men även för det lokalförvaltande näringslivet. Som beställare av en mycket stor del av samhällsbyggandets tjänster och produkter har den offentliga sektorn dessutom ett eget intresse av att ha tillgång till oberoende information för att kunna vara en kompetent beställare. Många studier och utredningar pekar mot att beställarnas kompetens är en nyckel till framgång för sektorns utvecklingsarbete.

Tillgängliggörande

Det är av grundläggande betydelse att resultat både från grund- och tillämpad forskning inom arkitektur- och samhällsbyggande finansieras på ett sådant sätt att den hålls tillgänglig för alla aktörer i samhällsbyggnadssektorn och samhället i stort. Då kan sektorn som helhet stärkas och utvecklas och ge sitt bidrag till den samhällsekonomiska utvecklingen.

Det är därför av största vikt att staten ger stöd till en vetenskaplig tidskrift för arkitektur- och samhällsbyggnadsforskning där artiklarnas relevans och kvalitet bedöms av både forskare, lärare och yrkesutövare.

Till detta hör också att populärvetenskaplig publicering i fackpress liksom seminarie- och utställningsverksamhet måste bli akademiskt meriterande och ge poäng i universitets- och högskolevärldens fördelning av fakultetsmedel. Inte minst mot bakgrund av att arkitektur och samhällsbyggnadsforskning är transdisciplinär och sker i nära samverkan med aktörer och intressenter ute i samhället.

Det är också viktigt att svensk forskning blir tillgänglig på engelska, så att forskningens kvalitet kan bedömas utifrån sitt internationella genomslag.

Sveriges Arkitekter vill dessutom betona vikten av att arkiv- och biblioteksfunktioner ges tillräckliga resurser så att både nationella och internationella forskningsresultat inom arkitektur- och samhällsbyggnadsområdet fortsatt kan hållas tillgängliga. Till detta hör att öka tillgängligheten för äldre forskningsrapporter genom att de läggs upp i digitala databaser.

Några angelägna forskningsfrågor

Ur samhällets synpunkt har den tillämpade arkitekturforskningens huvuduppgift länge varit att definiera grundläggande normer och standarder för byggandet och att hitta resurseffektiva lösningar på angelägna byggnadsuppgifter, både rumsligt, produktionstekniskt, material- och energimässigt.

Dessa frågor har fortsatt aktualitet, inte minst energifrågorna, men det finns anledning att diskutera hur även frågor som berör arkitektonisk form och gestaltning kan ges ett grundläggande stöd.

Som del i en framtida forskningsstrategi som skapar förutsättningar för en långsiktigt hållbar livsstil och utvecklingskraft i medborgarnas vardagsliv vill Sveriges Arkitekter särskilt lyfta fram följande angelägna och aktuella frågor inom ämnesområdet:

- Hur bostäder från det så kallade miljonprogrammets dagar kan anpassas till vår tids miljökrav och livsstilar;
- Hur innemiljökrav kan utvecklas och integreras i rumsutformning;
- Hur energieffektiva hus kan utformas och produceras;
- Hur en arkitektur för stadens gemensamma rum och platser kan utformas;
- Hur nya miljövänligare transportlösningar kan anknytas till lokala förutsättningar i staden;
- Hur nya former för samverkan mellan arbete, fritid och boende kan finna plats i den byggda miljön samt
- Hur det byggda kulturarvet kan utnyttjas som en resurs i samhällsutvecklingen.

Sveriges Arkitekter vill särskilt framhålla frågor som rör den byggda miljöns betydelse för att motverka klimathotet och stärka medborgarnas försörjningsmöjligheter.

Arkitektur och social ingenjörskonst. Studier i svensk arkitektur- och bostadsforskning. Ulf Sandström, Tema teknik och social förändring vid Universitetet i Linköping 1989.

Dessutom vill Sveriges Arkitekter peka på arkitekternas behov av forskning om samhällsbyggnadssektorns processer, design- och produktionsmetoder. Några exempel på angelägna forskningsfrågor inom detta område är:

- Nya former för stadsplanering och genomförande av stadens gemensamma rum och platser i samverkan med näringslivet;
- Metoder för styrning av gestaltungs-kvalitet i stadsplanering och byggande;
- Nya samverkansformer och affärsmodeller som fokuserar kundens behov i byggandet;
- Arkitektrollen i industriellt byggande;
- Gemensam IT-standard för hela samhällsbyggnadssektorn;
- Programvaruutveckling för integrerad projektering;

Sveriges Arkitekter vill betona att avsikten med att peka på dessa aktuella och angelägna frågor i detta sammanhang främst är att exemplifiera en typ av forskningsfrågor som har svårt att finna både forskare och finansiering i dagens forskningsorganisation.

Forskarnas arbetsvillkor

Att doktorandernas anställningsvillkor blir jämbördiga med den övriga arbetsmarknaden är en viktig fråga för Sveriges Arkitekter. Men detta förutsätter att det första doktorandåret får en särskild finansieringsform. Hur den kan se ut behöver utredas.

Sveriges Arkitekter vill även medverka till att det tillkommer fler tjänster för disputerade forskare både på universitet- och högskolor och i yrkeslivet. Samtidigt anser Sveriges Arkitekter att doktorernas anställbarhet kan ökas genom utbildning i projektledning och kommunikation inom ramen för forskarutbildningen.

Sammanfattning

Svensk arkitekturforskning har en stark ställning internationellt, men det bygger till stor del på historiska meriter. Om Sveriges satsningar på export av kunskap om hållbar stadsutveckling ska få någon kraft och internationell bärkraft måste arkitekturforskningens möjligheter utnyttjas.

Samhällsbyggandets utvecklingsproblem måste också sättas i samband med arkitekturforskningens förutsättningar. En ökad satsning på den universitets- och högskolebaserade grundforskningen inom arkitekturområdet kommer på lång sikt att ge många positiva effekter på hela samhällsbyggandets utveckling. Statliga incitament för samordningen av den tillämpade arkitekturforskningen i samhällsbyggandet är samtidigt nödvändiga för att få tillstånd den långsiktiga samverkan mellan aktörer och intressenter som krävs för denna samhällssektors långsiktiga utveckling.

Sveriges Arkitekter välkomnar det förslag till en nationell forskningsstrategi för arkitekturfrågor som framförs i Formas utvärdering av arkitekturforskningen (Evaluation of Swedish Architectural Research 1995-2005) och är redo att medverka i arbetet med dess formulering och till att den blir väl förankrad bland arkitekterna. Sveriges Arkitekter vill samtidigt betona betydelsen av att en sådan strategi även beaktar arkitekturfrågornas betydelse för hela samhällsbyggnadssektorns innovationssystem och utvecklingskraft.

Sveriges Arkitekter vill särskilt betona betydelsen av att forskningspolitiken uppmärksammar arkitekturfrågorna. Till detta hör att:

- Ge stöd till en pluralistisk arkitekturforskning som både omfattar grundforskning, tillämpad företagsnära forskning samt konstnärligt och pedagogiskt utvecklingsarbete.
- Verka för att grunderna för tilldelning av interna forskningsmedel inom universitet och högskolor inte bara baseras på publicering i en snäv krets av internationella vetenskapstidskrifter, utan även på mer populärvetenskaplig publicering i facktidskrifter, samt medverkan i seminarier och utställningar.
- Verka för att arkitekturforskningen även tar upp frågor av relevans för arkitekternas utbildning och yrkesverksamhet.
- Ge stöd till nätverksbyggande och samverkan mellan forskningens aktörer och intressenter i hela samhällsbyggandet.
- Forskningsprojekt inom arkitekturämnet bedöms av personer med ämneskompetens.
- Arkitektur lyfts fram som eget forskningstema öppet för alla discipliner.
- Särskilt stöd till uppbyggnad av tillämpade transdisciplinära forskningsmiljöer inom samhällsbyggnadsområdet tillskapas.
- Särskild satsning på arkitekturämnets grundforskning, teori- och metodutveckling och den konstnärliga arkitekturforskningens former sker.
- En nationell strategi för arkitekturforskning utarbetas i samverkan med aktörer och intressenter både inom arkitekturområdet och samhällsbyggandet i stort.
- Arkitekturforskningen ges en tydlig hemvist i den statliga forskningsfinansieringens organisation.

På en övergripande nivå efterfrågar Sveriges Arkitekter samtidigt en forskningspolitik som tar fasta på kunskapers betydelse för Sveriges internationella konkurrenskraft och skapar goda förutsättningar för den universitetsbaserade grundforskningen genom en förstärkning av de så kallade fakultetsmedlen.

Sveriges Arkitekter anser att staten har en viktig uppgift inom samhällsbyggnadssektorn att skapa incitament för den företagsnära forskningen, samverkan mellan sektorns olika aktörer och intressen samt att tillse att denna forskning får en fungerande anknytning till den universitets- och högskolebaserade forskningen.

Sveriges Arkitekter ser också med oro att det första doktorandåret inte finansieras av forskningsråden och att arbetsmarknaden för disputerade doktorer är alltför begränsad.

Arkitektävlingar leder ofta till innovativa lösningar. Det vinnande förslaget i tvåstegstävlingen om ny byggnad för sametinget i Kiruna är ett exempel på att arkitekterna använt kunskap om sambandet mellan klimat och arkitektur. Murman arkitekter genom arkitekter SAR/MSA Hans Murman och Helena Andersson.

Sveriges Arkitekter
Wirwachs Malmgård
Ansgariegatan 5
Box 9225, SE-102 73
Stockholm, Sweden
Tel +46(0)8 5055 7700
Fax +46(0)8 5055 7705
Kansli@arkitekt.se
www.arkitekt.se

Sveriges Arkitekter
Swedish Association
of Architects